

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.U.Xamidjanov	
Sport kurashi turlariga saralash va erta yo'naltirishda yakkakurash elementlariga ega harakatli o'yinlardan foydalanish metodlari.....	85
A.A.Parmonov	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga doir tajriba-sinov ishlari natijalarini ilmiy-nazariy tahlili	90
M.A.Tursunboyeva	
Tabiiy fanlar fakultetlarida ingliz tilini o'qitishning mazmuni tushunchasining lingvodidaktik tavsifi	97
M.I.Boymanova	
Xalqaro baholash dasturlari talablari asosida o'quvchilar kompetentsiyasini shakllantirish	102
A.Matkarimov	
O'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatini ta'minlashning ijtimoiy-pedagogik omillari (xalqaro baholash tadqiqotlari misolida)	105
N.M.Xodjibolayeva	
Al-Farg'oniy va Abu Rayhon Beruniyning tabiiy-ilmiy qarashlari asosida talabalarning ekologik kompetentligini rivojlantirish masalalari	110
M.Sh.Dehqonova	
Bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish konsepsiyasi	114
N.Sayimbetova	
Talabalarni loyihaviy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	117
A.Abdullayev	
Jismoniy mashqlar inson "Hayotiy quvvati"ni tiklash vositasi	121
J.Sh.Mamayusupov	
Bo'lajak pedagoglarda analitik tafakkurni rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish zarurati.....	125
S.Abdullayev	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarini kognitiv kompetentligini shakllantirishning pedagogik mazmuni.....	129
D.O.Djalilova	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarining germeneytik kompetentligini rivojlantirishning mazmun-mohiyati.....	138
M.M.Азизов	
Что такое нордическая ходьба (nordic walking), финская ходьба, северная ходьба с палками, скандинавская ходьба?	141
L.Z.Xolmurodov	
9-10 yoshdagi bolalarning muvozanat saqlash funksiyasini rivojlantirishning yoshga xos me'yorlari.....	147
I.M.Saidov	
Ijtimoiy-madaniy kompetentlikning ilmiy tavsifi	151
O.A.Xo'jaqulov	
Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompyentlikni rivojlantirishning pyedagogik shart-sharoitlari	155

FALSAFA

A.A.Qambarov	
Abdurauf fitrat ijtimoiy-siyosiy va madaniy faoliyatining falsafiy tahlili	161
B.B.Namozov	
Movarounnahrda temuriylar davrida tasavvuf ijtimoiy ma'naviy hodisa sifatida	166
M.T.Voxidova	
Yoshlarda barqarorlik va bag'rikenglikni namoyon bo'lishining ijtimoiy-axloqiy jihatlari.....	172
I.M.Arzimatova	
Ayol rahbarlarning axloqiy va estetik madaniyatini integratsiyalash asosida "Rahbar ayol" portretini shakllantirish vazifalari	176

**YOSHLARDA BARQARORLIK VA BAG'RIKENGLIKNI NAMOYON BO'LISHINING
IJTIMOIY-AXLOQIY JIHATLARI****СОЦИАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОЯВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ И
ТОЛЕРАНТНОСТИ У МОЛОДЕЖИ****SOCIO-ETHICAL ASPECTS OF THE MANIFESTATION OF RESILIENCE AND
TOLERANCE AMONG YOUNG PEOPLE****Voxidova Munira Tulkinovna¹**

¹Buxoro muxandislik – texnologiya instituti Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

Annotatsiya

Ushbu maqolada yoshlarni ijtimoiy-axloqiy tarbiyalash, ularning ijtimoiy faolligi va tolerantligini shakllantirish yoshlarga oid siyosatning muhim vazifalaridan biri etib belgilanganligi yoritib berilgan.

Аннотация

В данной статье поясняется, что социально-нравственное воспитание молодежи, формирование ее социальной активности и толерантности определяется как одна из важных задач молодежной политики.

Abstract

This article explains that the social and moral education of young people, the formation of their social activity and tolerance is defined as one of the important tasks of youth policy.

Kalit so'zlar: jamiyat, konfessiya, siyosiy faollik, siyosiy madaniyat, qadriyat, tolerantlik, meros, ong, shaxs, tafakkur.

Ключевые слова: общество, конфессия, политическая активность, политическая культура, ценности, толерантность, наследие, сознание, личность, мышление.

Key words: society, confession, political activity, political culture, values, tolerance, heritage, consciousness, personality, thinking.

KIRISH

Hozirgi davrda O'zbekistonda jamiyat hayotining barcha sohalarini demokratlashtirish, fuqarolarning siyosiy va milliy o'zligini anglashi, yangi demokratik qadriyatlarining shakllanishi, ochiq demokratik, huquqiy davlat qurilishi va fuqarolik jamiyati institutlarining shakllanishidek qiyin, ammo jo'shqin va izchil jarayonlar kechmoqda. Jamiyatning liberallashtirilishi mamlakatimizda ijtimoiy barqarorlik va bag'rikenglikni mustahkamlash imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev o'z nutqlarida barqarorlik va demokratik-huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatining asosiy tamoyillaridan biri ekanligi xususida to'xtalib, "Yurtimizda vijdon va e'tiqod erkinligi, turli millat vakillarining huquqlari keng kafolatlanib, diniy bag'rikenglik muhiti mustahkamlanmoqda. Hozirgi vaqtda diyorimizda 130 dan ziyod millat va elat vakillari o'zaro hamjihat yashamoqda, 16 ta konfessiyaga mansub diniy tashkilotlar erkin faoliyat yuritmoqda. Jamiyatimizda hukm surayotgan o'zaro do'stlik va hamjihatlikni yanada rivojlantirish, qaysi millat, din va e'tiqodga mansubligidan qat'i nazar, barcha fuqarolar uchun teng huquqlarni ta'minlash e'tiborimiz markazida bo'ladi" -deya e'tirof etgan edi.

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov: «Har qaysi ijtimoiy toifa va qatlamning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, umumiy gaplar bilan emas, amaliy ishlar bilan ma'naviyatni yuksaltirish diqqatimiz markazida bo'lishi shart. Bu ishlardagi pirovard maqsadimiz – imyon-e'tiqodi butun, irodasi baquvvat erkin fuqaro ma'naviyatini shakllantirishdir. Ya'ni, mustaqil dunyoqarashga ega ajdodlarimizning bebaho merosi va zamonaviy tafakkuriga tayanib yashaydigan barkamol shaxs – komil insonni tarbiyalashdan iborat», – deb ta'kidlagan edi.

Mamlakatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyev tomonidan mamlakat xalqlarini yagona davlat tarkibiga jipslashtirishga qaratilgan strategiyasini ishlab chiqish va izchil siyosatni amalga oshirishga kirishdi. Zero, sobiq sho'ro hokimiyati tajribasi shuni ko'rsatadiki, milliy va diniy his-tuyg'ular, an'analar va madaniyatning har qanday shaklda inkor etilishi jamiyatni parokandalikka olib keladi.

NATIJA VA MUHOKAMA

O'zbekiston Respublikasida demokratiya inson, uning hayot erkinligi, sha'ni va boshqa bo'linmas huquqlari oliy qadriyatdir, degan umuminsoniy prinsiplarga tayanadi. O'zbekistonda mustaqillik e'lon qilingan kundan boshlab, demokratik prinsiplarni shakllantirish o'zbek zaminida istiqomat qilayotgan millatlarning huquqlari, har bir xalqning an'ana va udumlari, tilini rivojlantirish va ularga bo'lgan hurmatni yanada mustahkamlash borasida izchil ish olib borilmoqda.

Yoshlarni ijtimoiy-axloqiy tarbiyalash, ularning ijtimoiy faolligi va tolerantligini shakllantirish yoshlarga oid siyosatning muhim vazifalaridan biri etib belgilandi. Ushbu qonunga muvofiq, yoshlarga oid siyosat asoslanadigan prinsiplarning belgilanishi buning yorqin dalili bo'lib xizmat qiladi. Ularga misol qilib, jumladan, «milliy, irqiy, til, diniy mansubligi, ijtimoiy ahvoli, jinsi, ma'lumoti va siyosiy qarashlaridan qat'i nazar, yoshlarga g'amxo'rlik qilish», «yoshlarni huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilish», «yoshlar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari doirasida yoshlar tomonidan o'z manfaatlarini amalga oshirish yo'lini tanlash kafolati», «jamiyatni, ayniqsa, respublika yoshlarining hayotini rivojlantirish dasturlari va siyosatini shakllantirish hamda amalga oshirishda yoshlarning bevosita ishtiroki», «huquq va burch, erkinlik va fuqarolik mas'uliyatining birligi» kabilarni ko'rsatish mumkin.

Shuni ta'kidlash lozimki, mustaqillikning dastlabki yillaridanoq, yoshlarning ijtimoiy-axloqiy tarbiyasi va uni yuksaltirish muammolariga bag'ishlangan nazariy va ilmiy tadqiqotlar olib borishga katta e'tibor berildi. Ularda respublikaning bir qator taniqli olimlari ishtirok etganligi bu jarayonning samarali kechishiga ijobiy ta'sir etdi.

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati va huquqiy demokratik davlat qurilishi, yoshlarga oid davlat siyosati prinsiplarining izchil amalga oshirilishi tez orada O'zbekiston Respublikasi yoshlarining mustaqil ijtimoiy harakati hisoblangan «Yoshlar ittifoqi» hozirgi kunda mamlakatda faoliyat ko'rsatayotgan barcha siyosiy partiyalar, ijtimoiy guruhlar bilan teng huquqli hamkorlikni ta'minlash, yoshlarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishlari va o'z pozitsiyasini ongli ravishda tanlashlariga ko'maklashish bilan bog'liq dasturiy maqsadlarini izchil amalga oshirib kelmoqda.

Fuqarolarning, jumladan, yoshlarning konstruktiv siyosiy faolligi va siyosiy madaniyatini mustahkam ta'lim salohiyati va har tomonlama bilimlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Mazkur vazifani bajarishda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi siyosat, ta'lim tizimining isloh qilinishi katta rol o'ynaydi. Shu tufayli respublikada ta'limning tamoman yangi tizimi tashkil etilib, takomillashib bormoqda. Ta'limning bu tizimi yoshlarimizning siyosiy faolligi va siyosiy madaniyati, ularni siyosiy hayotga jalb etish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Barcha oliy ta'lim muassasalarida fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlat barpo etish borasida jahonda to'plangan tajribaning o'rganilishi talaba-yoshlarning respublika hayotida faol va ongli ravishda ishtirok etishlariga ko'maklashmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan har tomonlama islohotchilik faoliyati, fuqarolik jamiyati va demokratik davlatning bosqichma-bosqich barpo etilayotgan, yoshlarga oid davlat siyosati prinsiplarining izchil qo'llanishi, siyosiy partiyalar, nodavlat-notijorat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalarining faoliyati va boshqa ijtimoiy-siyosiy omillar yoshlarimiz jadal ijtimoiy-siyosiy faoliyatga jalb etilayotganligini, jamiyatning ijtimoiy-demografik guruhi sifatidagi xususiyatini aks ettiruvchi tamoman yangi siyosiy madaniyatga ega ekanligini, ko'p millatli va ko'p dinli mamlakatimiz sharoitida ijtimoiy-ma'naviy yechimlariga asosan doimiy ravishda rivojlanib borayotgan tolerantliksiz tasavvur qilib bo'lmaydigan amaliy siyosiy faollikni namoyon etayotganliklarini ko'rsatmoqda.

Yoshlarning siyosiy faolligi va madaniyatini yuksaltirish – jamiyatning muhim faoliyati. O'zbekistondagi ijtimoiy-ma'naviy jarayonlarning izchil demokratik yo'nalishi, hozirgi zamon talablariga javob beruvchi saylov jarayonlarining demokratik mohiyatga ega ekanligi ushbu ijobiy holatning yana bir tasdig'idir.

Ma'naviy-axloqiy, bilishga oid, estetik, ijtimoiy-huquqiy qadriyatlar xalqimizning turmush tarzi va an'anaviy madaniyatida muhim o'rin egallab kelgan. Ammo «ma'naviyat – taqdirning ehsoni emas. Ma'naviyat inson qalbida kamol topishi uchun u qalban va vijdonan, aql va qo'l bilan mehnat qilishi kerak. Bu xazina insonga hayotda barqarorlik bag'ishlaydi, uning qarashlari shunchaki boylik orttirish yo'lida kun ko'rishga yo'l qo'ymaydi, fojialar vaqtida omon saqlab qoladi va moddiy qiyinchilik kunlarida irodani mustahkamlaydi».

Ma'naviy, ayniqsa ijtimoiy-falsafiy meros O'zbekiston xalqlari ma'naviy hayotining, yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishi va yuksalishining samarali omillaridan biri hisoblanadi.

Bu meros juda boy va serqirra bo'lib, ijtimoiy-ma'naviy jarayonlar chog'ida paydo bo'ladigan aniq maqsad va ehtiyojlar tufayli u yoki bu shaklda o'zini namoyon etadi. Yoshlarni tolerantlik jihatidan ijtimoiy-axloqiy yuksaltirish muammosini hal etishda ijtimoiy-falsafiy meros alohida ahamiyat kasb etmoqda, zero mustaqillik yillarida olib borilgan tarixiy-falsafiy tadqiqotlar, tolerantlik muammosining turli jihatlarini ilmiy o'rganish bu merosning boy an'analarga ega ekanidan dalolat bermoqda.

Ta'kidlash joizki, ijtimoiy-falsafiy merosning tarbiyaviy-axloqiy ta'siri samaradorligi uning milliy mentalitet, milliy ong, yoshlarning fikrlashi bilan mohiyat jihatidan yaqinligi va o'zaro bog'liqligi, ular rivojlanishi va o'zaro ta'sirining yaxlitligi, ma'naviy merosning hozirgi zamon ijtimoiy-ma'naviy o'zgarishlar jarayoniga har tomonlama kirib borganligi bilan belgilanadi.

Xalqimizning ijtimoiy-falsafiy merosi jahonning boshqa xalqlari tarixida tolerantlikni mushohada qilish an'analari bilan bir qatorda yoshlarni tolerantlik jihatidan ijtimoiy-axloqiy yuksaltirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Sh.S.Agzamxodjaeva tolerantlikning tarbiyaviy ahamiyati haqida shunday yozadi: «O'rta Osiyo mutafakkirlarining ilg'or falsafiy-axloqiy qarashlarida inson oliy mavjudot deb hisoblanib, dunyo boyliklari va boshqa barcha narsalar insoniylik darajasi bilan baholanadi. O'rta Osiyo mutafakkirlarining asarlarida inson, uning sha'ni, baxti, gumanizm, odamiylik, sabr-toqat asosiy masala hisoblanadi».

Tadqiqotchilarning ta'kidlashlaricha, Markaziy Osiyo mutafakkirlarining aksariyati «bag'rikenglik» kabi an'anaviy tushunchaga «tolerantlikning» zamonaviy ma'nosidagi u yoki bu jihatlarini kiritib, uning hozirgi zamonda qo'llanilishi imkoniyatlarini kengaytirganlar. Bu xalqimiz ijtimoiy-falsafiy fikrining ilk yodgorliklaridan biri bo'lgan Avestoda, ayniqsa uning diniy-falsafiy qismida yorqin ifodasini topgan. Unda ajdodlarimiz «sabr-toqat», «olijanoblik»ni passiv holat sifatida qabul qilmaganligi namoyon bo'lgan. Bu esa zardushtiylikning Avestoda o'z ifodasini topgan «ezgu fikr, ezgu so'z, ezgu amalni alqayman» degan asosiy qoidasida aniq ko'ringan. Bunda nafaqat ezgulik qoidalari va qadriyatlariga fikran yoki so'zda amal qilish, balki uni amalda ro'yobga chiqarishga intilish lozimligi ham ta'kidlanmoqda.

Xalqimizning ijtimoiy-falsafiy merosida tolerantlik muammosi turli jihatlarining umumlashtirilishini tarixiylik nuqtai nazaridan tahlil etganda yoshlarimizni tolerantlik bilan chambarchas bog'liq ijtimoiy-axloqiy yuksaltirishda ushbu merosdan unumli foydalanish bo'yicha quyidagi xulosalarga kelish mumkin.

Birinchi, zardushtiylikda o'z aksini topgan ma'naviy-falsafiy meros, tolerantlikning bizga ma'lum bir qator muammolari tavsifidagi ilk qadamlar bilan bog'liq bo'lib, ulardan xalqimiz mentalitetining shakllanishi va rivojlanishiga genetik jihatdan qo'shib, xalqimizning tolerantlik ongi bilan bog'liq bo'lgan azaliy axloqiy qadriyatlari va qarashlari nuqtai nazaridan yoshlarni ijtimoiy-axloqiy yuksaltirish jarayonida samarali foydalanish mumkin.

Xalqlarimizning O'rta asrlar ijtimoiy-falsafiy qarashlaridagi yutuqlari Markaziy Osiyo Uyg'onish davrida, ayniqsa, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy va boshqa mutafakkirlarning asarlarida o'zining yorqin ifodasini topib, o'sha davr tolerantligining konseptual-falsafiy va ma'naviy-axloqiy jihatlarini tahlil qilish yoshlarni ijtimoiy-axloqiy yuksaltirish omili sifatida uning nazariy jihatdan chuqur asoslanishiga xizmat qiladi.

Yangi davrda xalqimizning ijtimoiy-falsafiy qarashlari, birinchi navbatda, ma'rifatparvarlik va uning yangi bosqichi bo'lgan jadidchilik bilan bog'liq bo'lgan. Jadidlar keng ko'lamli ijtimoiy-ma'rifiy harakat sifatida maydonga kelib, nafaqat maorif sohasidagi islohotlar, balki Turkiston mustaqilligiga erishish uchun ijtimoiy-siyosiy sohada ham islohotlar o'tkazishni yoqlab chiqqanlar, tolerantlik muammosiga yangicha yondashuvlarni ilgari surganlar. Jadidlar yoshlar ta'limi va tarbiyasi borasida ilgari surgan g'oyalarda tolerantlikka ko'p qirrali ijtimoiy-ma'naviy hodisa deb qaralganligi bunday yondashuvning o'ziga xos jihatini tashkil etadi.

Tolerantlikning jadidlar tomonidan bunday sharhlanishi ularning bu muammoga konseptual amaliy masala sifatida yondashuvi, o'sha davr ijtimoiy-siyosiy ehtiyojlari bilan aloqadorligi jihatidan ajralib turadi. Bu esa hozirgi davrda uning nihoyatda dolzarbligini belgilaydi.

XULOSA

Mustaqillik tufayli mamlakatimizda madaniy meros va islom diniga munosabat tubdan o'zgardi. Sho'ro zamonida islom dini mafkuraviy tushunchalarga ko'ra yashirib qo'yilgan va bir yoqlama sharhlangan madaniy merosning bebaho yodgorliklari bilan birga jamiyatga qaytarildi. Asrlar davomida madaniyat, turmush tarzi, dunyoni anglash, musulmonlar ma'naviy-axloqiy shakllanishining asosiy omili bo'lgan g'oyalarni ilgari surgan insoniyatning o'tkir aql sohiblari o'z

FALSAFA

ijodlarida Qur'oni karim g'oyalaridan ruhlanib va unga asoslanib ijod qilganlar. Zero, mutafakkirlar qayerda yashagan bo'lmasinlar, ularning g'oyalari bir-biridan qanchalik farq qilmasin, mohiyati bitta, u ham bo'lsa yer yuzida turli millat, xalqlar va dinlar o'rtasida umumiy tolerantlik, bag'rikenglik qaror topishiga ko'maklashishdan iboratdir. Uning asosida esa avvalo insonning axloqiy kamoloti yotadi.

Yuqorida qayd etilganlardan shunday xulosa qilish mumkinki, bular O'zbekiston xalqlarining ma'naviy an'analari va hozirgi zamon voqeligi tizimini tashkil etib, tolerantlik me'yorlari va qadriyatlari asosiga qurilgan, yoshlarda tolerantlik, diniy bag'rikenglik ruhini shakllantirish hamda ularni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning mustahkam asosi bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш. М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз.-Т.-“Ўзбекистон”, 2016-Б.9.
2. Каримов И. А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Т. 8. – Тошкент: Ўзбекистон, 2000. – Б. 341.
3. Мы благодарны тебе, Узбекистан! // Узбекистан – страна толерантности. – Ташкент: Ўзбекистон, 2007. – С. 268-275.
4. Каримов И.А Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т. 1. – Тошкент: Ўзбекистон, 1996. – Б. 81.
5. Агзамходжаева Ш.С. Ўрта Осиё фалсафасида бағрикенглик // Ёшларда ижтимоий толерантликни юксалтириш масалалари. – Т.: Истеъдод, 2006. – 131 б.
6. Махмудов Т. «Авесто» ҳақида / Масъул муҳар. А.Маҳкам. – Т.: Шарқ, 2000. – 63 б.